

REFLECȚII CU PRIVIRE LA OCUPAREA FORȚEI DE MUNCĂ ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE LA ECONOMIE DE PIAȚA ÎN ROMÂNIA

dr. Steliana Perț

Ocuparea forței de muncă constituie în orice societate, inclusiv în țările dezvoltate cu economie de piață, o problemă nodală a asigurării echilibrului macroeconomic și stabilității social-politice; un proces complex, dinamic, de interes major pentru toți agenții economici și partenerii sociali, pentru prezentul și viitorul societății; o problemă cu natură și implicații variate, economice, psiho-sociale, educațional-culturale, politice.

"Problema cheie a vieții economice - remarca cunoscutul economist francez Lionel Stoleru - este încercarea de a realiza în fiecare moment corespondența dintre nivelul de echilibru al bunurilor și serviciilor și nivelul ocupării depline, niveluri pe care nici un mecanism natural nu le face să coincidă. Or, aici nici un ecart nu se poate tolera deoarece nu se glumește cu ocuparea deplină; nici o civilizație nu ar suporta ca o parte a membrilor săi să găsească o muncă regulată și un venit normal în timp ce alta este condamnată la mizerie pentru că nu i se oferă nici o ocazie de a câștiga un salariu; acesta este nu numai o problemă de echilibru economic, ci și una de dreptate, de echilibru social și politic"¹⁾

În perioada de tranziție la economia de piață - pe fondul unor prea puțin previzibile și agravante dezechilibre macroeconomice - ocuparea forței de muncă capătă, sub variate aspecte, valențe și semnificații aparte. Tranziția de la o concepție și un model de ocupare caracterizate prin supraocupare, subutilizare și ineficiență, dezechilibrat la nivel macroeconomic, dar care oferea o anumită stabilitate și securitate la nivel de individ, la un alt model de ocupare și utilizare a forței de

muncă, clădit pe eficiență, competență, performanță, care, însă, pe termen scurt este plin de riscuri, de capcane, generator și purtător de insecuritate pentru numeroase și variate categorii de forță de muncă, se dovedește în practică un proces extrem de anevoios, de delicat, exploziv.

Liberalizarea pieței muncii - judecată prin prisma evoluțiilor din toate țările est-europene, inclusiv România, pare că conduce, cel puțin pe termen scurt și chiar mediu, la efecte dramatice sub aspectul ocupării și folosirii eficiente a forței de muncă. În condițiile în care economiile est-europene în declin nu sînt pregătite, nici economic și nici psihologic, să suporte o rată a șomajului înaltă, în care cursa dintre prețuri și salarii se desfășoară cu viteză accelerată, societatea este confruntată în permanență cu problematica ocupării, a asigurării - dacă nu a unui nivel înalt de ocupare a forței de muncă, cel puțin a unui nivel acceptabil și convenabil atât din punctul de vedere al echilibrului macroeconomic, cât și din cel al ajustării cererii și ofertei de forță de muncă, a susținerii, în primul rînd pe această cale, a autoprotecției economice a reducerii ecarterului dintre cererea și oferta de bunuri și servicii.

În perioada de tranziție, problematica ocupării nu poate și nu trebuie marginalizată, lăsată numai pe seama unei piețe care funcționează defectuos și doar parțial, a unei piețe hibrid în care coabitează mecanisme vechi și noi care adesea se anihilează reciproc. Ocuparea forței de muncă, prin conținutul și efectele sale greu nu numai de anticipat, ci și de recuperat, se detașează ca o problemă atât de importantă încît este riscant să ne lăsăm seduși de modelele teoretico-abstracte care, în formă

pură, nu au funcționat niciodată și niciunde, de soluții "miracol" care nu există sau de altele care răspund numai cerințelor de asigurare a unor macroechilibre sacrificând practic ocuparea. Cu atât mai mult, cu cât, după cum bine se știe, piața muncii este o piață imperfectă, segmentată, rigidă și fragilă, cu un puternic potențial exploziv.

Fără a minimaliza rolul pe care mecanismele pieței libere a muncii - în speță politica de salarii și concurența - îl joacă în reglarea echilibrelor macroeconomice și combaterea inflației, remarcăm doar că, dat fiind caracterul deosebit al mărfii forță de muncă, problematica ocupării necesită un studiu atent, multă grijă în fundamentarea și alegerea soluțiilor care vizează menținerea unui nivel ridicat de ocupare, crearea ansamblului condițiilor necesare valorificării factorului uman, inclusiv alocarea cea mai eficientă și convenabilă pentru diferitele categorii de agenți economici a forței de muncă pe sectoare, ramuri, profesii, în teritoriu etc.²⁾

1. Contextul economic-social al formării și funcționării pieței muncii în România³⁾

România dispune - după cum este bine cunoscut și recunoscut - de un însemnat și valoros potențial de muncă: o populație potențial activă de peste 13 milioane persoane; o populație ocupată de aproximativ 11 milioane persoane; o rată de participare a populației în vîrstă de muncă - 87,3% pentru bărbați și 80,6% pentru femei; o rată de activitate a populației totale cu o ușoară tendință de creștere - peste 47% în 1990; aproape 73% din populația ocupată o reprezintă salariații; un nivel de școlarizare și formare profesională, în bună măsură concordant cu gradul de dotare tehnică a economiei, cu structurile industriale; însemnate eșaloane ale forței de muncă - de la muncitori pînă la cadrele cu pregătire superioară - sînt competitive; o capacitate de creație, inovare, participare și productivă insuficient și defectuos pusă în valoare, în ciuda unor reglementări legale și declarații de principiu.

În perioada de tranziție la economia de piață, ocuparea forței de muncă este prinsă ca într-un clește între cîteva imperative nu numai contradictorii, dar care se "susțin" și "fertilizează" reciproc, cu un imens potențial de risc economic și social-politic, destabilizator. Care sînt acești factori și cum influențează ei dimensiunea și structurile ocupării și șomajului?

a) liberalizarea rapidă a pieței muncii și logica imbatabilă a funcționării acesteia care impun mobilitate și substituție (perfectă) a forței de muncă, concurență, elasticitatea politicilor salariile și racordarea lor mai bună la cele monetare și bugetare în dependență de starea de sănătate și funcționalitate a organismului economic. Aceasta în mod implacabil împinge pe primul plan criteriul alocării și folosirii eficiente a tuturor resurselor, inclusiv ale celor de muncă. Neîndoielnic așezarea principiului profitabilității la baza oricărei activități economice, eficientizarea utilizării factorilor de producție, inclusiv a forței de muncă nu sînt greșite. Sînt cerințe și efecte ale funcționării economiei de piață. Dar, din punctul de vedere al ocupării, al echilibrării pieței muncii, acestea nu sînt și suficiente. Se cere să fie însoțite de o politică de investiții și restructurare de natură să apere și să susțină ocuparea, să creeze noi locuri de muncă;

b) alterarea accelerată a funcției productive a economiei, în absența căreia nu putem vorbi în mod serios de stoparea declinului și relansarea economiei și, după opinia noastră, de macroechilibre sănătoase, atîta vreme cît politicile bugetare, monetare, fiscale sînt subordonate în principal echilibrelor financiare, nu sînt susținute de revigorarea producției;

c) scăderea brutală, aproape totală a capacității de investire la nivel global, teritorial, de firmă;

d) inflația galopantă cu caracter permanent pe calea exploziei necontrolate a costurilor și liberalizării prețurilor, fără a se fi asigurat mediul concurențial și comportamente adecvate ale agenților economici care, vrînd nevrînd, au declanșat cursa pentru creșterea salariului nominal. Agenții

economici și respectiv sindicatele nu stăpneau metodele și tehnicile de negociere. În consecință a fost în continuare încălcată corelația fundamentală - pentru orice economie - dintre creșterea producției, a productivității, pe de o parte, și cea a fondului de salarii și respectiv a salariului mediu, pe de alta.

e) mecanismele promovate, la începutul anului 1990, pentru echilibrarea pieței muncii au fost neadecvate condițiilor din România, fără pregătirea necesară și, în consecință, cu efecte favorabile reduse pe piața muncii. Reducerea bruscă a duratei muncii - cu aproape 8 ore pe săptămână, prelungirea concediilor de odihnă, pensionarea anticipată nu au putut susține ocuparea, dimpotrivă au devenit factori de scădere a producției și productivității muncii, de adâncire a crizei globale și structurale a ocupării, ai dereglării corelațiilor dintre rezultatele muncii și veniturile încasate. Au avut, până la urmă, efecte dezechilibrante, de demotivare, indisciplina, etc.

f) presiunea ofertei asupra cererii de forță de muncă și în consecință o tendință certă de creștere a ratei de șomaj efectiv și potențial; coexistența și intersectarea variatelor forme de șomaj - de recesiune, tehnologic, fricțional, parțial etc.; tendința de prelungire a duratei șomajului, cu deosebire pentru anumite categorii de forță de muncă; proporțiile încă mari ale șomajului deghizat - 20-30% în industrie - favorizate de subvenționarea până de curând a unor costuri salariale și din păcate, și de negocierea salariilor, de unele lacune legislative privind licențierea pentru motive economice, de "reținerile" managerilor și, poate, înainte de toate de inexistența unor perspective clare și certe ale producției și ale unor politici de personal capabile să soluționeze în timp util problemele care apar. În raport cu crearea ansamblului de condiții, a mediului concurențial necesar funcționării normale a pieței muncii, statul (guvernul) s-a retras prea devreme și prea rapid de pe piața muncii. În felul acesta, un proces esențial pentru starea de sănătate și funcționare a sistemului economic și social

a fost lăsat pe seama unei piețe în formare, a unei piețe care, prin definiție, nu-și poate singură asigura echilibrul. Prea ușor se acceptă la unele niveluri șomajul, ca un cost inevitabil. Se uită că șomajul, indiferent de dimensiuni și forme, este înainte de toate un fenomen economic, o risipă de resurse, iar în plan psiho-social un factor de erodare, de instabilitate.

Este paradoxal că, în condițiile în care la nivelul unor organisme internaționale - O.N.U., C.E.E., O.C.D.E. - al altora naționale, triada de probleme economice ocupare-șomaj-inflație se situează în prim planul politicilor economice, în care există un program mondial și respectiv, programe regionale și naționale de ocupare, se promovează politici active de ocupare, în țara noastră problematica ocupării nu se bucură încă de o tratare pe măsura importanței sale.

Avem convingerea - pornind și de la experiența țărilor dezvoltate - că, fără riscul unor enorme costuri economice și socio-psihologice, problema nu poate și nu trebuie pusă în termeni alternativi: ocupare sau șomaj. Dimpotrivă, în condițiile României, și nu numai, pe prim plan se cere să situăm ocuparea forței de muncă, acționând pentru crearea mediului necesar și promovarea acelor mecanisme care conduc la asigurarea unui nivel de ocupare acceptabil, pe cât posibil cât mai înalt, compatibil cu o rată de șomaj suportabilă pentru economie și o politică de susținere a veniturilor șomerilor incitantă pentru ocupare și creștere economică. Modelul de ocupare a forței de muncă necesar a fi promovat în țara noastră în perioada de tranziție nu poate fi atașat doar unei anume teorii economice. Dimpotrivă, se cer combinate mecanisme și mijloace care-și au izvorul în teorii diferite ale ocupării și echilibrelor macroeconomice, în condițiile demoeconomice concrete, ale matricei culturale a poporului român. Cu alte cuvinte, eliminând tot ce a fost vechi, ineficient, trebuie să tindem spre crearea unui model de ocupare, formare și utilizare a forței de muncă care în plan economic să valorifice la cote performante condițiile de

care dispunem, iar în cel socio-economic și politic să evite seismele distructive, polarizarea socială, să garanteze stabilitatea și durabilitatea dezvoltării.

O asemenea optică în gestionarea resurselor umane - singura profitabilă pentru fiecare individ și societate în ansamblul său - pune prioritar, așa cum este și firesc, accent pe profilaxia pieței muncii și numai în al doilea rând pe terapia acesteia. În același timp, formulează cerințe cu privire la elaborarea programului ocupării și utilizării forței de muncă, a gestionării pieței în corelația sa organică cu celelalte piețe.

2. Principii ale strategiei ocupării forței de muncă

Logic, încercarea noastră de identificare și alegere a principiilor care stau la baza oricărei strategii în domeniul ocupării și utilizării forței de muncă pornește de la drepturile omului, de la experiența țărilor dezvoltate, ca și de la o serie de recomandări ale Organizației Internaționale a Muncii. În principal, aceste principii ar putea fi următoarele:

2.1. Munca este o nevoie esențială a omului, iar dreptul la muncă un drept fundamental în orice societate democratică și, înainte de toate, într-o economie de piață cu orientare socială. Menținerea nivelului de ocupare, asigurarea locurilor de muncă pentru cei care solicită și sînt disponibili pentru a munci nu pot fi lăsate doar în seama jocului liber și imperfect al mecanismelor de piață. Implică răspunderea societății și intervenția puterii publice, după caz, de partea cererii sau de cea a ofertei pe piața muncii, ca și după poziția asigurării echilibrelor macroeconomice pe cît posibil prin concertare și nu prin dereglare a unor subsisteme, prin conflicte sociale.

2.2. Egalitatea de șanse în fața ocupării. Promovarea intereselor ființei umane prin: înlăturarea oricărui obstacol, al oricărei discriminări în materie de educație, învățămînt și formare profesională, ocupare, promovare, salarizare etc.; o repartitie mai echitabilă a posibilităților de ocupare,

promovare, salarizare etc.; o repartitie mai echitabilă a posibilităților de ocupare și carieră pentru toate categoriile de forță de muncă.

2.3. Circulația neîngrădită, liberă a persoanelor și forței de muncă. Este, cu deosebire acum, cu toate progresele făcute de C.E.E., un principiu cu valoare mai mult declarativă și mai puțin operațională. Oricum, el are - în funcție de conjunctură - calitățile unei pompe care absoarbe și respinge forța de muncă. Pe de altă parte, cu deosebire în perioade de exod puternic din zonele mai puțin dezvoltate spre cele dezvoltate, s-a dovedit un canal de alimentare a pieței subterane a muncii și a ieftinirii acesteia pentru patroni. Are mai multe șanse de reușită atunci cînd îmbracă forma unor acorduri între variate instituții, asociații guvernamentale sau neguvernamentale din alte țări. În această perioadă, cu manifeste tendințe de deplasare a forței de muncă din țările est-europene către cele vest-europene, libera circulație a forței de muncă se lovește de restricții din ce în ce mai dure. Nu este lipsit de interes de a sublinia și faptul că libera circulație a forței de muncă înalt calificată este factor de susținere a creșterii economice în țările: "importatoare" cu investiții comparativ mai mici în capitalul uman, suportată de regulă de țările "exportatoare".

2.4. Valoarea profesională, competența verificată - criteriile fundamentale ale planurilor de carieră, promovare, ale statutului economic și social al fiecărui individ.

2.5. Concentrarea și partajarea competențelor, a atribuțiilor și răspunderilor în materie de ocupare și folosire eficientă a forței de muncă. La nivel microeconomic, de firmă criteriul prevalent trebuie să fie folosirea integrală și eficientă a fiecărei persoane ocupate și a timpului normal de muncă. Problematika ocupării globale, la scară macroeconomică este de competența factorilor guvernamentali, care dispun de instrumente de influențare indirectă a ocupării și mobilității forței de muncă, după cum în plan regional revine preponderent colectivităților locale. Evident, între

aceste trei paliere, cu deosebire pe parcursul negocierilor cu sindicatele, dar nu numai, există un sistem de comunicare permanentă.

2.6. Repartiția și formarea veniturilor participanților la muncă după criterii economice, stimulative, în funcție de aport individual și colectiv. Diversificarea formelor de participare a salariaților la repartizarea rezultatelor finale ale activității.

2.7. Susținerea, prin politica de protecție socială, a categoriilor de forță de muncă defavorizate pe piața muncii și a celor care temporar rămân fără loc de muncă.

2.8. Abordarea diversificată și selectivă a ocupării. Alegerea, corelarea și combinarea diferitelor mecanisme și politici de gestionare a forței de muncă în dependență de situația concretă a economiei în general și a pieței muncii în special, astfel încât să nu declanșeze, ci să limiteze presiunile inflaționiste, dezechilibrele, instabilitatea.

2.9. Instituirea (și respectarea) unui sistem de dialog și consultare bipartită permanentă între agenții economici și sindicate la nivel sectorial și intersectorial și a uneia tripartită - stat, patronat, sindicate - la nivel național pentru toate problemele care privesc relațiile de muncă, starea și perspectivele dezvoltării (firmei, ramurii, economiei în general). În această etapă, în care demarează procesele de restructurare-retehnologizare, asemenea consultări - în formule instituționalizate acceptate de toți participanții - au o valoare economică și socială enormă.

3. Obiective ale strategiei ocupării forței de muncă

Strategia ocupării și utilizării forței de muncă în perioada de tranziție - care în mod necesar trebuie concepută și structurată pe câteva etape - se cere orientată spre atingerea unor obiective indisolubil legate între ele.

3.1. *Armonizarea ocupării și folosirii eficiente a forței de muncă*, asigurând prioritar pe această cale - benefică și pentru individ și pentru societate - securitatea venitului, autoprotecție economică, condiții de sporire a producției și productivității

muncii, de echilibrare a cererii și ofertei de bunuri și servicii. Menținerea unei rate de ocupare pe cât posibil mai înaltă, acceptabilă și convenabilă pentru toți cei implicați în acest proces fundamental al oricărei economii presupune și impune:

a) o politică activă de ocupare și folosire a forței de muncă;

b) concertarea prin programele de reformă economică, de restructurare, a obiectivelor prin excelență economice - creșterea producției, a productivității și eficienței, rentabilității, profitului, repartiția corectă a veniturilor etc. - cu cele social-politice;

c) coordonarea măsurilor de restructurare - dezvoltare - ocupare - formare profesională și recalificare - utilizare a forței de muncă din sectorul public și privat;

d) corelarea politicii guvernamentale privind forța de muncă cu cea a agenților economici individuali sau de grup;

e) folosirea simultană, elastică a mecanismelor și politicilor macro și microeconomice de ajustare a cererii și ofertei de forță de muncă ș.a.;

f) realocarea eficientă, prin intermediul mecanismelor de piață a forței de muncă pe sectoare, ramuri, teritoriu, categorii profesionale. Și, în acest cadru, maximizarea pentru început a ocupării productive, corespunzător nevoilor nesatisfăcute de bunuri și servicii ale populației, iar într-o etapă ulterioară orientarea spre un alt model de distribuire a forței de muncă pe sectoare, ramuri etc. Ceea ce presupune, în principal deplasarea din sectorul secundar - astăzi cu un grad de concentrare a forței de muncă ridicat și respectiv cu o rată de utilizare și eficiență scăzută - spre sectorul terțiar, iar în cadrul acestuia spre ramurile de vîrf (știință și cercetare științifică, învățămînt, sănătate), precum și în activitățile de servicii care au apărut și s-au dezvoltat puternic ca urmare a trecerii la economia de piață (sistem bancar, instituții financiare, agenții de forță de muncă etc.).

3.2. *Contracarea creșterii șomajului, a subocupării și subutilizării*. Menținerea ratei șomajului în limitele înguste definite de capacitatea de suportabilitate a economiei

și de imperativul evitării unor noi blocaje economico-financiare, ca și în planul protecției sociale a șomerilor, ce ar putea rezulta dintr-o rată prea înaltă de șomaj. Evident, aceasta impune printre altele:

a) stabilizarea economiei și relansarea procesului investițional și de creare a noi locuri de muncă;

b) punerea în operă a unor instrumente de stimulare a ocupării șomerilor în locurile vacante sau care devin vacante, inclusiv de încurajare și pregătire a șomerilor pentru a se lansa în activități pe cont propriu, privat;

c) anticiparea efectelor restructurării și rețehnologizării asupra ocupării și organizarea din timp a procesului de racalificare și redistribuire a forței de muncă disponibilizate;

d) calcularea și urmărirea sistematică a ratei de șomaj, efectiv și potențial, indemnizat și neindemnizat.

3.3. Flexibilizarea pieței muncii. Susținerea prin diferite modalități a mobilității forței de muncă. Am remarca că printre mulții factori obiectivi și subiectivi care modelează mobilitatea, rigidizează piața forței de muncă, cel al asigurării locuinței tinde să creeze blocaje cu mult mai mari decât înainte.

3.4. Modernizarea sistemului de învățământ și formare profesională. Racordarea acestuia la exigențele unei societăți democratice, extrem de dinamice. Formarea managerilor pentru toate nivelurile de conducere.

3.5. Menținerea unei corelații riguroase între mărimea și dinamica salariilor pe de o parte și rezultatele muncii - producției, productivitate, calitate, competitivitate, performanță - pe de alta. Stoparea creșterii inflației pe seama sporirii necontrolate a costurilor cu munca vie. În acest sens se cere:

a) corelarea politicii de salarii (și venituri) - mărime, creștere - cu obiectivele stabilizării și relansării economiei, ale stabilității macroeconomice;

b) înghețarea, cel puțin până la sfârșitul anului 1991, alți creșterii salariilor, cît și a prețurilor⁴⁾;

c) așezarea negocierilor salariale pentru anul 1992 pe principii efectiv economice:

situația economică reală a societăților comerciale, profilul realizat, dezvoltarea viitoare, posibilitățile reale de sporire a salariilor, normarea riguroasă etc. Descurajarea - prin mecanisme fiscale - a tendinței de acordare de salarii mari, fără acoperire în situația economică a firmei;

d) controlul creșterii salariilor și a prețurilor. Promovarea pentru a anumită perioadă a moderării creșterii salariilor în condițiile unui riguros control al creșterii prețurilor.

3.6. Protejarea, prin programe și măsuri speciale inițiate și promovate la nivel guvernamental, local, de firmă a ocupării categoriilor de forță de muncă defavorizate pe o piață a muncii tensionată, caracterizată prin presiune a ofertei asupra cererii de forță de muncă. Este vorba de tinerii care ies din sistemul școlar, de femei, de alte categorii care apar pentru prima dată pe piața muncii și chiar de unele categorii de șomeri de anumite meserii și profesii devenite excedentare, anumite categorii de vîrstă, din anumite zone etc.

3.7. Administrarea și gestiunea riguroasă a resurselor de muncă. Aceasta implică acțiuni orientate în mai multe direcții cum sînt:

a) completarea și îmbunătățirea cadrului instituțional-legislativ al pieței muncii. Cu toate că legislația în acest domeniu este avansată și suficient de completă, mai sînt pete albe care îngreunează gospodărirea eficientă a forței de muncă (în domeniul licențierii, falimentului, șomajului parțial etc.);

b) dotarea cu personal specializat, cu spațiu adecvat și mijloace tehnice necesare a direcțiilor de forță de muncă și protecție socială;

c) crearea unui sistem informațional adecvat gestionării eficiente a pieței muncii. Punerea la punct a setului de indicatori, a metodelor de colectare și prelucrare a informațiilor, de urmărire a unor indicatori. Asigurarea circulației și transparenței informațiilor privind toate structurile și mecanismele pieței muncii.

În baza principiilor și obiectivelor enunțate - evident și a altora la care nu ne-am gîndit -, în condițiile concrete ale

tranziției în România definite de dimensiunile și tendințele cererii și ofertei de forță de muncă, în genere de starea economiei naționale, de extinderea cadrului de acțiune a mecanismelor de piață, elaborarea unui set de programe articulate de ocuparea și folosire a forței de muncă, la nivel global macroeconomic, sectorial, regional-local și de firmă apare ca una din

exigențele și prioritățile coordonării tuturor măsurilor și mecanismelor de reformă și restructurare a economiei. Asupra unora din problemele la care ar trebui să răspundă aceste programe, asupra priorităților, direcțiilor și mecanismelor de acțiune ne vom opri într-un număr viitor al revistei.

Note:

1) Stoleru, Lionel: "L'équilibre et la croissance économique, Dunod, Paris, 1969.

2) In acest sens vezi: Agletta Michel: Panorama sur les théories de l'emploi, Revue économique, nr.1/1978; Didier Michel: Economie. Les règles des jeu. Ed Economica, Paris, 1989; Maillard, Ph.Jean: Le nouveau marché du travail, Ed.du Seuil, Paris, 1968; Barre, Raymond: Economie Politique, P.U.F, Paris, 1976; La flexibilité du marché de l'emploi: un enjeu économique et social. Publié sous la Direction de Hedva Sarfati et Catherin Kobrin, B.I.T., Genève, 1987; Răboacă Gheorghe: Piața muncii. Teorie și practică (I,II,III,IV,V); Muncă și Progres Social, nr. 1-2,3,4/1990; 1/1991.

3) Vezi: Perț Steliana, Ciutacu Constantin, Mihalcea Doru, Pavelescu Florin, Vasile Valentina, Predoșan Gabriela, Mihăescu Constanța: Piața muncii în România. Dimensiuni. Caracteristici. Tendința; I.E.N., 1990; Perț Steliana: Piața muncii în perioada de tranziție. Certitudini. Intercertitudini. Contradicții; Oeconomica nr.2/1991; Răboacă Gh., op. cit.; Julea Dorin, Funcțiile pieței forței de muncă, mecanismul de asigurare a ocupării forței de muncă și orientare profesională a acesteia, I.P.E., 1990.

4) Măsurările de înghețare numai a salariilor - chiar dacă negocierile salariale au fost deficitare - riscă să creeze noi convulsii sociale cu efecte directe în economie, noi presiuni pentru creșterea salariilor nominale, dînd un nou "avînt" inflației, cercul vicios nemaiputînd fi stăpînit. Alternativa propusă de noi ar permite odată cu diferențierea politicii de indexare a salariilor după criterii economice valabile - pe care o apreciem ca absolut necesară - și limitarea efectelor inflaționiste ale acesteia. S-ar putea avea în vedere, ca pe durata "înghețării" prețurilor și respectiv a salariilor, indexarea să fie suspendată. Oricum, liberalizarea completă a prețurilor în curs de desfășurare în prezent - chiar dacă parțial aceasta rezultă și din negocierea salariilor fără suficientă legătură cu posibilitățile economice ale societăților comerciale și regiilor autonome, nu va avea efectele economice scontate atîta vreme cît negocierea, concurența sînt substituite prin monopolul producătorilor, cît oferta este insuficientă, cît producția nu este relansată, populația fiind obligată să suporte, practic costul proastei gospodării a resurselor, furturilor etc.